

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/180/2005

OPINIE O SYSTEMIE PRZESTRZEGANIA PRAWA I WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 2005

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

OPINIE O SYSTEMIE PRZESTRZEGANIA PRAWA I WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

- Opinie o działaniu wymiaru sprawiedliwości w naszym kraju są na ogół negatywne (69%). Tylko jedna piąta ankietowanych (21%) wystawia mu ocenę umiarkowanie pozytywną, a nieliczni (1%) uważają, że działa on zdecydowanie dobrze.
- Do najczęstszych wad instytucji wymiaru sprawiedliwości, wymienianych spontanicznie przez respondentów, należą: opieszałość działania, brak bezstronności, korupcja, brak rzetelności w orzekaniu, nieskuteczność i niesprawność oraz zbyt niskie kary.
- Wśród wad wymiaru sprawiedliwości zamieszczonych w kwestionariuszu najczęściej wskazywano na powolność (87%), biurokrację (84%), przekupstwo (79%), niesprawiedliwe orzeczenia (75%), złą organizację (71%), niesprawiedliwe przepisy (71%), zbyt wysokie opłaty (69%), bezduszne działanie (65%), lekceważenie obywateli (67%) oraz złe ich traktowanie (59%).
- Spośród poszczególnych instytucji najlepsze średnie ocen uzyskują radcy prawni i notariusze, a następnie straż miejska (w opiniach mieszkańców miast, w których istnieje), policja i policjanci oraz adwokaci. Najgorzej oceniane są sądy, prokuratura i komornicy.
- W sprawie istnienia instytucji ławników najwięcej osób uważa, że powinno być tak, jak dotychczas (42%), ale sporo zwolenników ma też pogląd, że powinni sędzić tylko sędziowie zawodowi (29%). Najmniej osób (12%) opowiada się za systemem „ław przysięgłych”.
- W ostatnich pięciu latach ponad jedna piąta badanych (22%) została okradziona, a co dziewiąty (po 11%) to ofiara włamań lub oszustw. Pobito lub zraniono 4% respondentów, a 3% napadnięto i obrabowano. W roku bieżącym mniej osób niż w ubiegłych latach stało się ofiarą jakiegoś przestępstwa. Bycie ofiarą wiąże się z większym krytycyzmem w opiniach o wymiarze sprawiedliwości.

Wymiar sprawiedliwości w naszym kraju jest częstym obiektem krytyki. W mediach pojawia się wiele doniesień o przypadkach korupcji w sądach, prokuraturze i policji. Często są narzekania na przewlekłość postępowań, przedawnianie się spraw, niewykrywanie sprawców i wiele innych zjawisk, np. zarówno na wypuszczanie podejrzanych z aresztu, jak i na pochopne aresztowania. Przepełnienie więzień i panujące w nich warunki są poważnym problemem. Krytyce poddawane są także inne instytucje, np. działanie adwokatury czy komorników. Poprawa funkcjonowania instytucji przestrzegania prawa i wymiaru sprawiedliwości była jednym z haseł wyborczych w ostatnich wyborach parlamentarnych. Warto więc dowiedzieć się, co sądzą na ten temat zwykli obywatele.

W naszym sondażu¹ prosiliśmy o ogólną ocenę działalności wymiaru sprawiedliwości oraz o oceny poszczególnych instytucji składających się na system przestrzegania prawa, wymierzania sprawiedliwości, walki z przestępczością i obrony praw obywateli. Interesowały nas także postrzegane wady funkcjonowania systemu sprawiedliwości w ogóle oraz jego najważniejszych składników: sądów i sędziów, prokuratury i prokuratorów, policji i policjantów, adwokatów, więzień i służb więziennych.

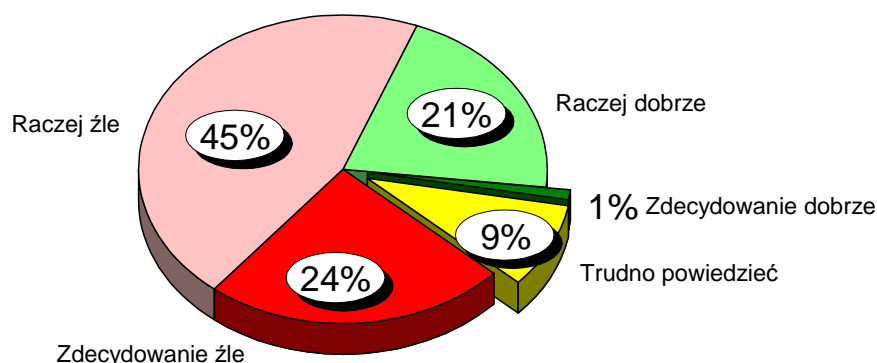
Ponadto pytaliśmy ankietowanych, czy w ostatnich latach byli ofiarami jakichś przestępstw, czy w tych sprawach zwracali się do policji i prokuratury oraz czy wydarzenia te miały epilog w sądzie.

OGÓLNA OCENA DZIAŁANIA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Opinie o funkcjonowaniu systemu sprawiedliwości w naszym kraju są na ogół negatywne (69% wskazań), w tym co czwarty badany (24%) twierdzi, że działa on zdecydowanie źle. Tylko jedna piąta ankietowanych (21%) wystawia mu ocenę umiarkowanie pozytywną, a nieliczni (1%) uważają, że wymiar sprawiedliwości działa zdecydowanie dobrze.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (185), 13-16 października 2005 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1003).

RYS. 1. JAK PAN(I), OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, OCENIA DZIAŁANIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W POLSCE?

Negatywne oceny są powiązane z wykształceniem badanych (zob. tabele aneksowe). Im respondenci są lepiej wykształceni, tym częściej wyrażają krytycyzm w tej sprawie. Trzeba jednak pamiętać, że tak ogólna ocena wymaga pewnej wiedzy i wyrobionego poglądu na ten temat, więc im niższe wykształcenie, tym więcej osób niezajmujących jednoznacznego stanowiska w tym względzie. Przeprowadzone analizy wykazały, że związek negatywnych ocen z poziomem wykształcenia nie jest istotny statystycznie. Inne czynniki także nie mają istotnego powiązania z opiniami badanych. Wyraźnie widać tylko, że im gorzej respondenci oceniają warunki materialne własnych gospodarstw domowych, tym częściej krytykują działanie wymiaru sprawiedliwości.

Na oceny te ma wpływ także to, czy w ostatnich pięciu latach ankietowani byli ofiarami różnego rodzaju przestępstw (kradzieży, pobić, napaści, oszustw i innych). Ofiary przestępstw częściej niż pozostali respondenci wystawiają oceny negatywne (zob. poniżej).

WADY SYSTEMU SPRAWIEDLIWOŚCI

Najczęściej wymienianą spontanicznie przez ankietowanych wadą działania wymiaru sprawiedliwości - a więc najczęstszym też powodem negatywnych ocen² - jest opieszałość, powolność działania, co przede wszystkim odnosi się do sądów. Na drugim miejscu ze względu na częstość wymieniania znalazły się brak bezstronności i korupcja, dotyczące nie

² Trzeba zaznaczyć, że badani, którzy pozytywnie ocenili działanie wymiaru sprawiedliwości w naszym kraju, w większości (77%) także wskazywali na jego rozmaite wady.

tylko sądów, ale także prokuratury, choć nie zawsze jest to wyraźnie powiedziane. Tu również pojawiają się wypowiedzi o układach i naciskach politycznych oraz o odmiennym traktowaniu obywateli ze względu na ich pozycje społeczne.

		CBOS
<p>Jakie - ogólnie rzecz biorąc - są, Pana(i) zdaniem, najważniejsze wady działania wymiaru sprawiedliwości w Polsce? Proszę je wymienić</p>		
Opieszałość sądów:		
zbyt powolne działanie sądów, opieszałość, długie czekanie na rozprawy itp.		36%
zbyt częste przedawnianie się przestępstw		2%
Brak bezstronności i korupcja:		
przekupstwo, korupcja, kumoterstwo, powiązania z przestępcami		21%
korupcja wśród sędziów i prokuratorów ; kumoterstwo, nieuczciwość;		4%
brak bezstronności, niezawisłości sądów, uleganie naciskom politycznym lub osób wpływowych		3%
brak bezstronności sądów - inne traktowanie bogatych, a inne biednych itp.		3%
Zbyt niskie kary:		
zbyt łagodne karanie przestępstw, przewinień; nieegzekwowanie wyroków		19%
zbyt liberalne podejście do przestępców, zbyt łatwe zwalnianie, wypuszczanie na wolność; policja łapie, a prokurator wypuszcza itp.		5%
brak kary śmierci		2%
zbyt dobre warunki w więzieniach, zbyt dobre traktowanie więźniów		1%
Nierzetelne osądzanie, niesprawiedliwe wyroki:		
złe wymierzanie kar, niesprawiedliwe, nieadekwatne do przestępstw; nie karze się za poważne przestępstwa - tylko za małe; niesprawiedliwe wyroki, osądzanie; niejednakowe orzecznictwo sądów, nierzetelne oceny itp.		20%
Nieskuteczne i niesprawne działanie:		
brak skuteczności, niesprawność, zawodność - ogólnie		4%
biurokracja, za dużo biurokracji itp.		4%
brak kompetencji urzędników, prokuratorów, sędziów		1%
złe prawo, luki w prawie (zły kodeks, mało skuteczne prawo itp.)		5%
nie łapia i nie sądzą tych, co powinni; zajmowanie się błahymi sprawami; karzą zwykłych ludzi za błahostki, a nie przestępców;		3%
wysoki poziom przestępczości, brak policji na ulicach itp., brak porządku; niska wykrywalność, brak poczucia bezpieczeństwa, brak środków do walki z przestępczością itp.		2%
Inne wady		
Trudno powiedzieć lub brak wad (1%)		15%

* Uwaga: procenty nie sumują się do stu, gdyż badani mogli wymieniać różne wady

Z opiniami zwracającymi uwagę na brak bezstronności i korupcję wiążą się w pewnym stopniu wypowiedzi jednej piątej badanych (20%) wskazujące na niesprawiedliwe wyroki sądów, niejednakowe orzecznictwo, nierzetelne oceny faktów. Część z nich jednak dotyczy raczej braku należytej staranności, niedbałości, bylejakości itp. w działaniu sądów, a wypowiedzi takie powtarzały się na tyle często, że warto je wyodrębnić. Gdyby potraktować je łącznie z opiniami wskazującymi na korupcję, to ten wątek wypowiedzi dominowałby zdecydowanie wśród opinii o wadach wymiaru sprawiedliwości w naszym kraju.

Więcej niż jednej czwartej ankietowanych (27%) nie podobają się zbyt łagodne kary za przestępstwa (w tym brak kary śmierci) i liberalne podejście do odsiadki wyroków, nieosadzanie podejrzanych (uważanych za przestępców) w areszcie oraz zbyt dobre warunki, w jakich więźniowie odbywają kary. To zapewne echo licznych wypowiedzi w mediach nawołujących do zaostrzenia polityki karania oraz spektakularnych przypadków bezkarności lub ponownego popełniania tych samych przestępstw.

Wreszcie blisko jedna piąta badanych (19%) zwraca uwagę na różne aspekty działania sądów, prokuratury i policji świadczące o nieskuteczności ich działań i niesprawności.

Obok pytania tzw. otwartego, w odpowiedzi na które respondent może się swobodnie wypowiedzieć, nie wybierając odpowiedzi z gotowego zestawu w kwestionariuszu, zadaliśmy także pytanie przedstawiające różnego rodzaju wady wymiaru sprawiedliwości, prosząc o opinie, czy charakteryzują one tę dziedzinę życia w naszym kraju.

Wśród wad najczęściej wskazywanych przez respondentów są: zbyt powolna praca (w sumie 87%), biurokracja (84%) i przekupstwo (79%), a więc niemal takie same, jakie wymieniano w swobodnych wypowiedziach. Tylko biurokracja jest wskazywana o wiele częściej. Niewiele rzadziej niż na przekupstwo wskazywano też na niesprawiedliwe orzeczenia sądów (75%).

Kolejną grupę wad wskazywaną przez więcej niż połowę badanych stanowią te, które są uciążliwe dla obywateli utrudniając im lub uniemożliwiając dochodzenie sprawiedliwości, czyli zła organizacja (71%), niesprawiedliwe przepisy (71%), zbyt wysokie koszty (69%), bezduszne działanie (65%), lekceważenie obywateli (67%) i złe ich traktowanie (59%).

Trzeba podkreślić, że tak wysokie odsetki odpowiedzi świadczą o powszechnym rozgoryczeniu funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości, a zwłaszcza stosunkiem do zwykłych obywateli.

Tabela 1

Czy do tych wad można zaliczyć:	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- zbyt powolną pracę	56	31	4	1	8
- biurokrację	53	31	4	1	11
- przekupstwo	48	31	5	1	14
- niesprawiedliwe orzeczenia, wyroki sądów	43	32	10	1	14
- zbyt wysokie koszty, opłaty	36	33	8	2	21
- złą organizację	35	36	7	1	21
- niesprawiedliwe przepisy	34	37	12	3	14
- bezduszne działanie	32	33	13	2	20
- lekceważenie obywateli	29	38	14	2	17
- złe traktowanie obywateli	25	34	19	2	20
- niedostateczne wyposażenie w niezbędny sprzęt	12	20	24	11	33
- złe warunki pracy, w jakich działają	10	20	28	13	29
- zbyt wysokie kary	5	7	38	34	16

Znacznie mniej wskazań otrzymały te niedociągnięcia, które dotyczą wyposażenia (32%) i warunków pracy (30%), choć mają one znaczny wpływ na działalność instytucji wymiaru sprawiedliwości. Te aspekty szczególnie trudno było ankietowanym ocenić - najczęściej w odniesieniu do tych przypadków nie mają zdania.

Najrzadziej wskazywano na zbytnią surowość karania (12%), co odpowiada wysokiej pozycji ze względu na częstość występowania, jaką miały postulaty zaostrezenia kar w swobodnych wypowiedziach badanych.

SZCZEGÓLNE OCENY POSZCZEGÓLNYCH INSTYTUCJI SKŁADAJĄCYCH SIĘ NA SYSTEM PRZESTRZEGANIA PRAWA

Spośród głównych instytucji wymiaru sprawiedliwości najwięcej ocen pozytywnych uzyskała policja i policjanci - dobrze wyraża się o ich działalności niemal połowa badanych (49%), ale warto też zwrócić uwagę na względnie wysoki w tym przypadku odsetek opinii krytycznych (39%). Tyle samo ocen pozytywnych uzyskała w miastach straż miejska (49%), jednak mniej mieszkańców miast krytykuje jej pracę (29%), a znaczna ich liczba nie ma w tej sprawie zdania.

Pozytywne opinie zdecydowanie przeważają nad negatywnymi także w odniesieniu do działalności notariuszy (45%) i radców prawnych (43%). Wielu ankietowanych nie ma jednak zdania na ich temat, gdyż zapewne nigdy się z nimi nie zetknęli.

Działalność adwokatów oceniana jest gorzej niż notariuszy czy radców prawnych. Oceny pozytywne wystawia im tylko niespełna jedna trzecia ankietowanych (32%) i jest ich mniej niż negatywnych (38%).

W odniesieniu do sądów i prokuratury przewaga ocen negatywnych jest znacznie większa - tylko około jednej czwartej badanych ocenia pozytywnie działalność sądów i sędziów (27%) oraz prokuratury i prokuratorów (25%), natomiast ponad dwukrotnie więcej ma o nich opinię negatywną (odpowiednio 60% i 59%).

Najmniej ocen pozytywnych uzyskały więzienia i służby więzienne (23%) oraz komornicy (17%), o ile jednak w przypadku więzień opinie pozytywne i negatywne się równoważą, o tyle w odniesieniu do komorników przeważają oceny negatywne (44%).

Tabela 2

W telewizji, w radiu i prasie różnie mówi się i pisze o ludziach i instytucjach, które zajmują się przestrzeganiem prawa, wymierzaniem sprawiedliwości, walką z przestępczością i obroną praw, jakie ludzie mają. A jak by Pan(i) osobiście ocenił(a) działalność:	Zdecydowanie dobrze	Raczej dobrze	Raczej źle	Zdecydowanie źle	Trudno powiedzieć	Średnie ocen* (1-4)
	w procentach					
- policji i policjantów	3	46	31	8	12	2,51
- notariuszy	4	41	10	5	40	2,73
- radców prawnych	3	40	10	4	43	2,76
- adwokatów	2	30	27	11	31	2,44
- sądów i sędziów	1	26	45	15	13	2,14
- prokuratury i prokuratorów	1	24	44	15	16	2,13
- więzień i służb więziennych	2	21	18	6	53	2,38
- komorników	1	16	26	18	39	2,01
- strażników miejskich, jeśli straż miejska istnieje tam, gdzie Pan(i) mieszka (N=584)	4	45	18	11	22	2,54

Uszeregowanie według sumy ocen pozytywnych

* Uwaga: przy obliczaniu średnich pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zakładając, że w tym wypadku są one przede wszystkim wyrazem braku opinii, a nie ocen ambiwalentnych. „Zdecydowanie źle” = 1, „zdecydowanie dobrze” = 4

Jeśli weźmiemy pod uwagę średnie ocen uzyskanych przez poszczególne instytucje - pomijając odpowiedzi tych, którzy nie mieli wyrobionego zdania („trudno powiedzieć”) - a nie tylko same odsetki opinii pozytywnych wśród wszystkich badanych, to okaże się, że najlepiej oceniani są notariusze i radcy prawni, wyprzedzając strażników miejskich oraz policję i policjantów. Sądy i prokuratura wypadają gorzej niż więzienia, sytuując się prawie na samym dole hierarchii ocen. Wynika to stąd, że działalność policji, straży miejskich, sądów i prokuratury postrzegana jest bardziej kontrowersyjnie i uzyskuje znacznie większe odsetki ocen negatywnych niż inne instytucje.

Oceny poszczególnych instytucji przestrzegania prawa i wymiaru sprawiedliwości są mało społecznie zróżnicowane - różnice w odsetkach odpowiedzi między poszczególnymi kategoriami badanych, jakie widać w tabelach (zob. tabele aneksowe), wynikają przede wszystkim ze zróżnicowanego odsetka braku zdania (odpowiedzi „trudno powiedzieć”) i na ogół nie są statystycznie istotne. Zauważmy jednak, że pewne, niewielkie różnice można zauważyć między opiniami kobiet i mężczyzn - kobiety na przykład nieco częściej pozytywnie oceniają prokuraturę, komorników, notariuszy, radców prawnych i straż miejską. Starsi respondenci częściej pozytywnie oceniają policję, a młodszy - adwokatów i komorników. Natomiast im wyższe wykształcenie ankietowanych, tym więcej pozytywnych ocen więzień i komorników.

Najwyraźniejszą zależnością, dotyczącą prawie wszystkich wymienionych instytucji, jest związek ocen z postrzeganiem warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego. Im lepiej badani oceniają warunki, w jakich żyją, tym częściej wystawiają danej instytucji ocenę pozytywną (i na odwrót). Można przypuszczać, że złe warunki materialne i poczucie upośledzenia w porównaniu z innymi wiążą się z poczuciem alienacji i wrogości wobec instytucji społecznych, wpływając na bardziej krytyczne opinie o ich działalności.

WADY DZIAŁANIA NAJWAŻNIEJSZYCH INSTYTUCJI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

W stosunku do najważniejszych instytucji przestrzegania prawa i wymiaru sprawiedliwości - sądów i sędziów, prokuratury i prokuratorów, policji i policjantów, adwokatów oraz więzień i służb więziennych - sformułowano pytania o ich wady. Były to pytania „otwarte”, pozwalające ankietowanym na swobodne wypowiedzi.

Wady przypisywane działalności sądów podobne są do wad przypisywanych całemu systemowi wymiaru sprawiedliwości: należy do nich przede wszystkim opieszałość,

a następnie błędne orzekanie, wynikające na ogół z braku staranności, oraz korupcja i brak bezstronności. Te nieprawidłowości wymienia od 29% do 24% ankietowanych.

Zbytnią łagodność w karaniu wymieniana była rzadziej niż w opiniach ogólnych, natomiast o biurokracji mówiono podobnie często, a dodatkowo zwracano uwagę na bezduszną i arogancję wobec obywateli oraz wysokie opłaty sądowe, utrudniające korzystanie z sądów.

Tylko jeden na stu ankietowanych był zdania, że działalność sądów nie ma wad, ale blisko jedna czwarta nie potrafiła wypowiedzieć się w tej sprawie.

CBOS	
Jakie są, Pana(i) zdaniem, wady działania (tzn. co robią źle) sądów i sędziów?	
Opieszałość:	
powolność działania, odległe terminy rozpraw	24%
przeciąganie spraw, przewlekane , przedłużanie (co powoduje przedawnienie)	5%
Błędne, niesprawiedliwe orzekanie; niekompetencja:	
niesprawiedliwe wyroki , nieadekwatne, niesłuszne, zła ocena, zły wymiar kary; złe przepisy	18%
błędne wyroki , naciągane wyroki, złe; dowolność w interpretacji przepisów	4%
niestaranność działania - schematyczne rozstrzyganie spraw, powierzchowność, brak wnikliwości, nieliczenie się z okolicznościami; niesprawdzanie dowodów, niesłuchanie ludzi, brak dokładności; łatwość wobec sprawców; nieprzygotowanie	3%
Korupcja i brak bezstronności:	
przekupstwo, korupcja	18%
kumoterstwo , brak bezstronności, uwikłanie w układy	3%
nierówne traktowanie obywateli - inaczej traktują zamożnych, bogatych	2%
podatność na wpływ polityków, stronniczość polityczna	1%
Zbyt łagodne kary i pobłażliwość:	
zbyt niskie wyroki , kary (za ciężkie przestępstwa itp.)	12%
pobłażliwość wobec przestępców; próby zwalniania z odpowiedzialności osób winnych czy przestępców poprzez zwolnienia, zaświadczenia lekarskie i inne	1%
karze się drobnych przestępców, a wielkich - wypuszcza, umarza sprawy, karze nisko	1%
wypuszczanie winnych - brak współpracy z policją i prokuraturą	1%
Biurokracja, trudności w dostępie i niewłaściwy stosunek do obywatela:	
nadmierna biurokracja	3%
bezduszość, brak zrozumienia; arogancja	2%
zbyt wysokie opłaty sądowe, duże koszty	1%
Inne wady	1%
Nie ma wad	1%
Trudno powiedzieć	23%

* Uwaga: procenty nie sumują się do stu, gdyż badani mogli wymieniać różne wady

Wśród wad prokuratury badani wymieniają najczęściej korupcję i uwikłanie w układy, co jest w jakiejś mierze echem afer, o których było głośno w mediach. O połowę rzadziej zwracają uwagę na powolność ich działania czy złą organizację. Mniej więcej co dziesiąty ankietowany mówi o nieskuteczności działania prokuratury, z jednej strony, oraz o zaniedbywaniu obowiązków, braku staranności, błędnych decyzjach i niesłusznym oskarżeniach, z drugiej. Do tych ostatnich wad należałoby też może doliczyć jeszcze arogancję, lekceważenie i złe traktowanie obywateli. Na inne niedociągnięcia narzekano bardzo rzadko, a wielu badanych (znacznie więcej niż w przypadku sądów) nie miało opinii w tej sprawie.

		CBOS
Jakie są, Pana(i) zdaniem, wady działania (tzn. co robią źle) prokuratury i prokuratorów?		
Korupcja, uwikłanie w układy:		
korupcja, przekupstwo,		21%
kumoterstwo, uwikłanie w układy, inne traktowanie ludzi wpływowych (polityków, przedsiębiorców), stronniczość (także polityczna), nieuczciwość		7%
powiązania ze światem przestępczym		1%
Opieszałość:		
powolne, opieszale działanie		11%
biurokracja		2%
zła organizacja		1%
Brak skuteczności:		
proponują zbyt małe, niskie kary		4%
zwalniają przestępców mimo dowodów; niesłuszne wypuszczanie podejrzanych, przestępców		3%
nieskuteczne ściganie przestępców		2%
umarzanie spraw		1%
Brak staranności i kompetencji:		
zaniedbywanie obowiązków, niezbyt wnikliwe badanie spraw, źle prowadzą postępowania, niedbałe przygotowanie aktów oskarżenia		4%
błędne decyzje, pochopne, krzywdzące, niesprawiedliwe		2%
niesprawiedliwe oskarżenia; pochopne postępowania; zbyt częste wsadzanie do więzień, aresztowanie		3%
Złe traktowanie ludzi:		
lekceważenie obywateli, arogancja, bezduszność; ignorowanie; złe traktowanie podejrzanych		2%
Niewłaściwe zachowania:		
bezkarność; jeżdżą po pijanemu; źle się prowadzą itp.		1%
Inne wady		3%
Nie ma wad		2%
Trudno powiedzieć		41%

* Uwaga: procenty nie sumują się do stu, gdyż badani mogli wymieniać różne wady

Nieprawidłowości w pracy policji - wymieniane z podobną częstością - to przede wszystkim opieszałość działania, niewykonywanie obowiązków, mała aktywność i skuteczność oraz korupcja. Inne zarzuty pod adresem policji, na które należy zwrócić uwagę, to: zły stosunek do ludzi, brak kultury, brutalność i przekraczanie swoich uprawnień oraz nadużywanie władzy.

		CBOS
Jakie są, Pana(i) zdaniem, wady działania (tzn. co robią źle) policji i policjantów?		
Unikanie wykonywania obowiązków, opieszałość w działaniu:		
opieszałość, powolność działania, brak szybkiej reakcji na skargi, zbywanie; biurokracja; małe zaangażowanie; nie działają tak, jak trzeba - pozorują, są w niewłaściwych miejscach, nie przykładają się; brak działania; lekceważenie obowiązków, nieprzyjeżdżanie na wezwanie itp.; boją się interweniować		17%
Mała aktywność i skuteczność:		
nie strzegą dobrze porządku - zbyt mało patroli, mała widoczność, zła organizacja służby; mało patroli nocą; mało kontroli, zainteresowania rejonami przestępczości, chuligaństwa; nie ma ich tam, gdzie być powinni; brak monitoringu miejsc publicznych;		9%
mała skuteczność, nieskuteczność, nie potrafią łapać przestępców; niska wykrywalność		7%
Korupcja:		
korupcja, łapówkarstwo		15%
powiązania z przestępcami, mafią		1%
Złe warunki działania i brak kadr:		
brak wyposażenia, złe warunki pracy, komisariaty, brak sprzętu itp.		2%
zbyt małe uprawnienia - w ściganiu przestępców itp.		2%
niedofinansowanie, za mało pieniędzy na policję		1%
niskie wynagrodzenia		2%
brak właściwego przygotowania do służby, nieodpowiednia kadra; brak kompetencji, niskie kwalifikacje		4%
za mało ludzi		2%
Złe traktowanie ludzi:		
arogancja, nerwowe reakcje, pochopność; czepianie się, brak wyrozumiałości; brak kultury ; złe traktowanie ofiar przestępstw; nieliczenie się z obywatelem		6%
przekraczanie swoich obowiązków i prawa - pobicia, brutalność , agresywność, strzelanie, nadużywanie władzy		3%
zbyt surowe traktowanie drobnych wykroczeń (np. kierowców), przestępstw		1%
Zbyt łagodne traktowanie przestępstw:		
zbyt łagodnie traktują wykroczenia itp.; zbyt łagodnie karzą kierowców łamiących przepisy;		1%
Inne wady		2%
Brak wad		9%
Trudno powiedzieć		29%

* Uwaga: procenty nie sumują się do stu, gdyż badani mogli wymieniać różne wady

Z drugiej strony, równie często podkreślano złe warunki działania policji, braki w wyposażeniu, niedofinansowanie oraz braki kadrowe, utrudniające lub uniemożliwiające skuteczne ściganie przestępców. Tylko w odniesieniu do policji tak często podnoszono kwestię możliwości działania: wyposażenia, warunków, kadr itp. - przy innych instytucjach, z wyjątkiem więziennictwa, kwestie takie prawie wcale się nie pojawiały. Inne wady wymieniano rzadko. Warto też dodać, że w porównaniu z innymi instytucjami więcej badanych nie dostrzega żadnych nieprawidłowości w działaniu policji i policjantów.

Opinie o wadach w działalności więziennictwa są wyraźnie podzielone. Na pierwszym miejscu - najczęściej wymieniane - są złe warunki panujące w więzieniach i ich przeludnienie, złe traktowanie więźniów, zła organizacja i brak warunków do prowadzenia resocjalizacji. Jednak prawie równie często wymieniano zbyt pobłażliwy stosunek do więźniów, za dużo swobód i zbyt łagodne warunki odbywania kary. Trzeba zarazem podkreślić, że zdecydowana większość ankietowanych nie ma wyrobionej opinii w tej sprawie - z natury rzeczy bardzo niewielki odsetek respondentów miał jakąkolwiek styczność z tą dziedziną. Poza tym warunki panujące w więzieniach rzadko są tematem poruszonym w mediach.

		CBOS
Jakie są, Pana(i) zdaniem, wady działania (tzn. co robią źle) więzień i służb więziennych?		
Złe warunki w więzieniach:		
złe warunki w więzieniach; przeludnienie, przepełnienie więzień		6%
złe traktowanie, znęcanie się nad więźniami, poniżanie ludzi; okrucieństwo		3%
brak resocjalizacji - brak rzeczywistej resocjalizacji, zły system resocjalizacji; brak psychologów, brak współpracy z rodzinami itp.		2%
zła organizacja w więzieniach, niewłaściwy dozór, słabe przygotowanie pracowników		1%
złe warunki socjalne i bytowe pracowników więzień, złe warunki pracy		1%
Zbyt dobre traktowanie więźniów:		
więźniowie mają zbyt dobrze (różne przykłady); zbytnia pobłażliwość dla więźniów, za duża swoboda; wysokie koszty utrzymania więźniów		9%
więźniowie powinni pracować (za karę)		1%
zbyt łatwe wypuszczanie przestępców na przepustkę i zwalnianie warunkowe		1%
Korupcja		2%
Inne wady		2%
Brak wad		5%
Trudno powiedzieć		71%

* Uwaga: procenty nie sumują się do stu, gdyż badani mogli wymieniać różne wady

Bardzo wielu badanych - ponad połowa - nie ma też zdania na temat niedociągnięć w działalności adwokatów i adwokatury, co w tym wypadku jest raczej wskaźnikiem negatywnym, świadczącym o rzadkim korzystaniu z pomocy prawnej. Najczęściej też wymienianą wadą w działalności adwokatów jest ograniczona ze względu na koszty dostępność ich usług.

Przekupstwo, kumoterstwo, działania sprzeczne z etyką zawodową wymieniane są znacznie rzadziej. Dodatkowo jednak dość często w wypowiedziach respondentów pojawia się interesowność i brak zaangażowania w prowadzenie spraw, opieszałość i złe traktowanie zwykłych obywateli - w sumie prawie równie często jak korupcja.

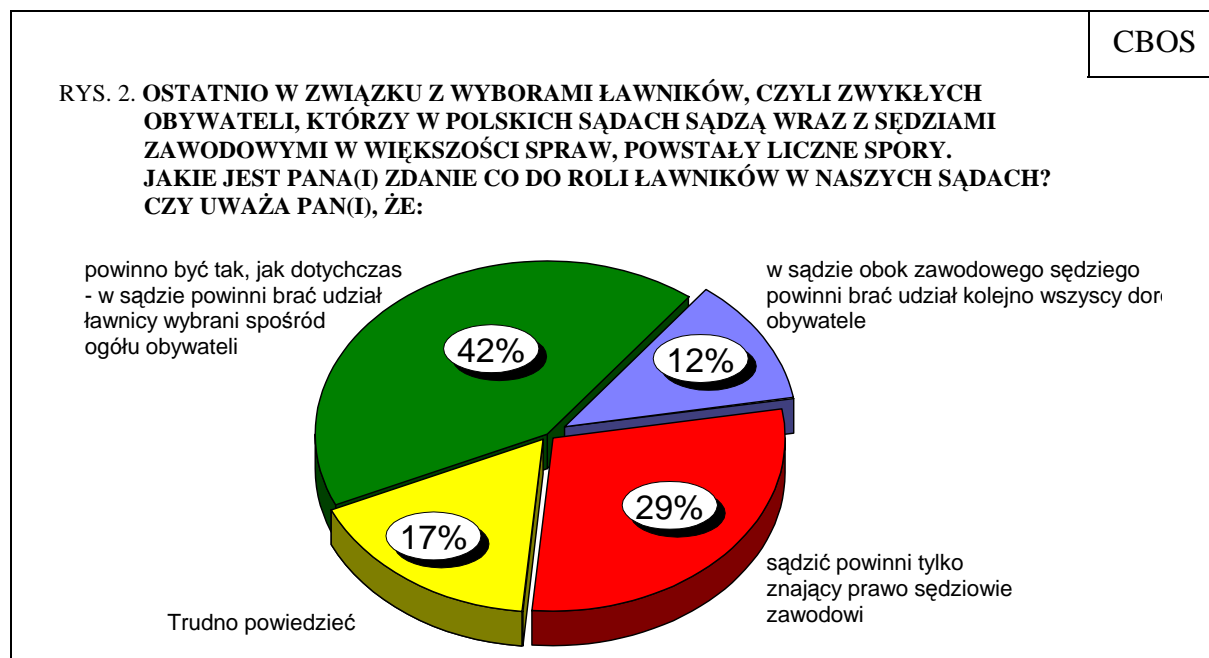
		CBOS
Jakie są, Pana(i) zdaniem, wady działania (tzn. co robią źle) adwokatów ?		
Ograniczona dostępność usług:		
zbyt drogie usługi, za wysokie opłaty itp.		19%
zbyt mało adwokatów, mała dostępność; niedopuszczanie młodych do adwokatury		2%
Korupcja:		
przekupstwo, łapówki; „ustawianie” spraw; kumoterstwo w środowisku		10%
brak etyki zawodowej, amoralność; działania na rzecz przestępców		3%
Interesowność:		
pazerność, liczą się tylko pieniądze, zdzierstwo; prowadzą sprawy w zależności od grubości portfela itp.		6%
Brak zaangażowania:		
przewlekanie spraw, opieszałość; złe traktowanie zwykłych ludzi, lekceważenie, bezduszność; liczą się z bogatymi; małe zaangażowanie w prowadzone sprawy; obrońcy z urzędu nie przykładają się do spraw		5%
Inne wady		2%
Brak wad		6%
Trudno powiedzieć		53%

* Uwaga: procenty nie sumują się do stu, gdyż badani mogli wymieniać różne wady

OPINIE O ROLI ŁAWNIKÓW

Jednym z elementów wymiaru sprawiedliwości w naszym kraju jest udział ławników w rozprawach sądowych i orzekaniu. Sprawa roli ławników była niedawno dyskutowana, zapytaliśmy więc ankietowanych, jakie jest ich zdanie na ten temat. Pytanie zawierało możliwość wyboru jednego z trzech rozwiązań - uwzględniającego rolę ławników oraz dwu innych.

Opinie w tej sprawie okazały się podzielone, najczęściej jednak wybierano rozwiązanie obowiązujące w Polsce - z ławnikami. Ponad dwie piąte badanych uznało, że powinno być tak, jak dotychczas. Pewną rolę mogło w tym wypadku odgrywać przyzwyczajenie do istniejącego rozwiązania.

Za orzekaniem w sądach tylko przez sędziów zawodowych była blisko jedna trzecia respondentów - tak więc dość znaczna grupa osób preferowała przede wszystkim profesjonalizm. I dzieje się to w sytuacji, gdy opinie o sądach i sędziach są krytyczne.

Tylko nieco ponad jedna dziesiąta badanych wskazała na rozwiązanie zakładające udział wszystkich obywateli w sądownictwie - a więc na instytucję „ławy przysięgłych”, znaną z sądownictwa anglosaskiego.

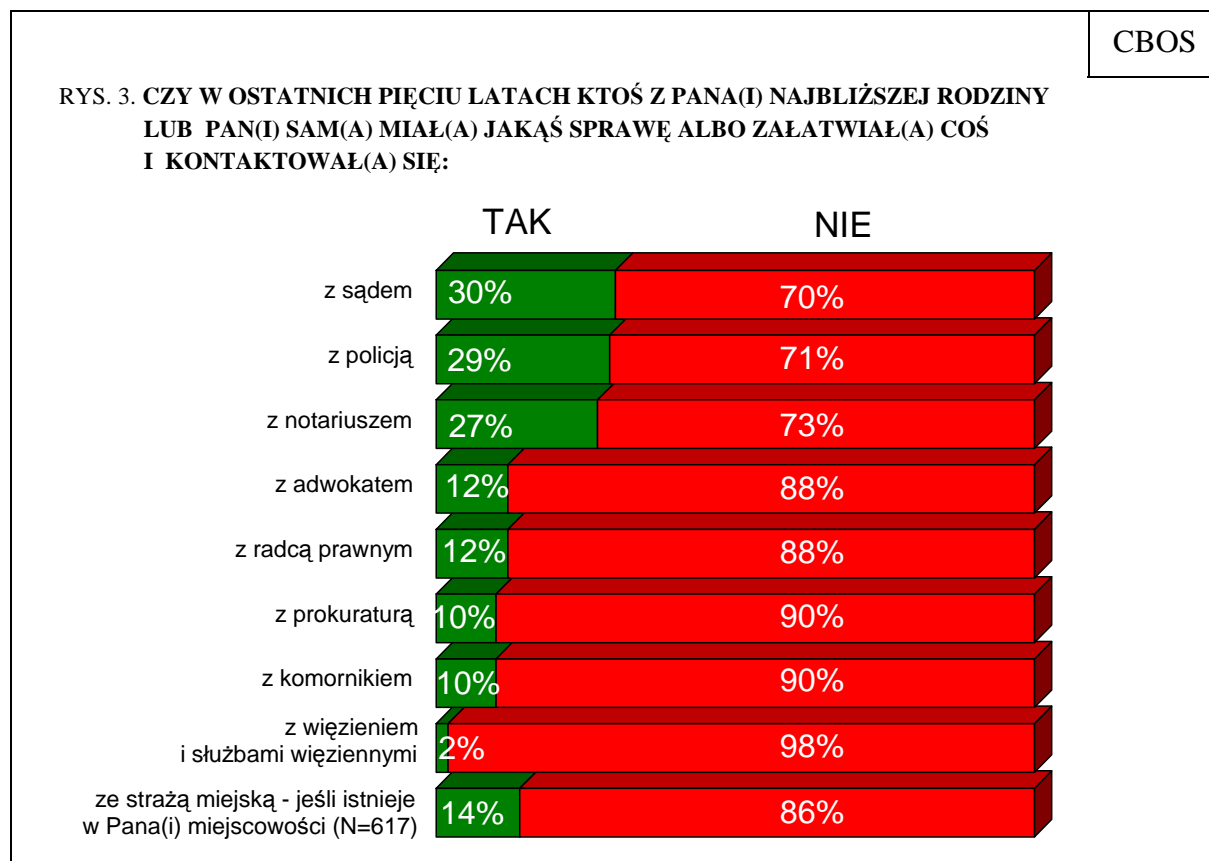
PRZESTĘPSTWA, KTÓRYCH OFIARAMI BYLI BADANI, I KONTAKT Z INSTYTUCJAMI PRZESTRZEGANIA PRAWA I WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Na oceny instytucji przestrzegania prawa i wymiaru sprawiedliwości może mieć wpływ to, czy badani mieli z nimi kontakt - wtedy, gdy stali się ofiarą jakiegoś przestępstwa, oraz w różnych innych sprawach.

Jakikolwiek kontakt osobisty i osób najbliższych (z jakiegokolwiek powodu) zadeklarowała w sumie nieco ponad połowa ankietowanych (52%).

Najczęściej był to kontakt tylko z jedną z wymienionych instytucji (16%) lub z dwiema (13%). Z trzema spośród nich zetknął się tylko co jedenasty badany (9%). Jeszcze mniej z czterema (6%), pięcioma (4%) czy sześcioma i więcej (4%).

Najwięcej osób miało jakieś kontakty z sądem i policją oraz z notariuszem, znacznie mniej - z prokuraturą czy adwokatem. Podobnie - z radcą prawnym czy komornikiem oraz ze strażą miejską. Najrzadziej - oczywiście - z więzieniem.

Na ogół im wyższy poziom wykształcenia ankietowanych, tym częstsze kontakty z poszczególnymi instytucjami - z wyjątkiem więzienia oraz prokuratury. Kontakty tego rodzaju częściej deklarują mieszkańcy dużych miast, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowych niższego szczebla oraz - szczególnie często - pracujący na własny rachunek poza rolnictwem.

Jednakże z przeprowadzonych analiz wynika, że sam kontakt - jakkolwiek - badanych lub ich bliskich z instytucjami przestrzegania prawa i wymiaru sprawiedliwości nie ma statystycznie istotnego powiązania z ich ogólnymi ocenami wymiaru sprawiedliwości

w naszym kraju. Natomiast gdy badani wskazywali na wymienione w kwestionariuszu rozmaite wady działania wymiaru sprawiedliwości, to kontakty z instytucjami wymiaru sprawiedliwości wpływały na częstsze niż wśród tych, którzy ich nie mieli, narzekanie na biurokrację, zbyt powolne działania oraz przekupstwo.

Kontakt z omawianymi instytucjami wiązał się zarazem z częstszą pozytywną oceną działalności notariuszy i radców prawnych, natomiast częściej z krytyczną - policji i straży miejskich. Wszystkie zależności, o których wspomnieliśmy, są jednak słabe.

Prawie jedna trzecia ankietowanych (32%) zadeklarowała, że w ubiegłych pięciu latach była ofiarą jakiegoś przestępstwa. Przy tym co dziewiąty (11%) był ofiarą dwu przestępstw, a co dwudziesty (5%) - trzech lub więcej.

Najwięcej jest ofiar kradzieży, a następnie włamań oraz rozmaitych oszustw. Napaści i pobicia zdarzały się znacznie rzadziej.

Tabela 3

Czy w ostatnich pięciu latach przydarzyła się Panu(i) któraś z wymienionych niżej sytuacji?	Odsetki odpowiedzi twierdzących (według terminów badań)						
	VI 1999	VI 2000	IV 2002	IV 2003	III 2004	III 2005	X 2005
	w procentach						
Ukradziono Panu(i) coś	22	19	31	28	29	23	22
Dokonano u Pana(i) włamania (do domu, mieszkania, domku na działce, piwnicy, budynków gospodarczych)	9	8	17	14	17	13	11
Został(a) Pan(i) napadnięty(a) i obrabowany(a)	4	4	5	5	7	4	3
Został(a) Pan(i) pobity(a) lub umyślnie zraniony(a)	4	3	5	6	4	5	4
Został(a) Pan(i) oszukany(a)	13	13	22	21	25	16	11
Stał(a) się Pan(i) ofiarą innego przestępstwa	4	5	7	4	6	5	3

W porównaniu z wynikami z poprzednich sondaży (z lat 2002-2004) obecnie nastąpił wyraźny spadek liczby osób, które były ofiarami poszczególnych rodzajów przestępstw, z wyjątkiem pobić i zranień. Na spadek przestępczości wskazują też statystyki policyjne³.

³ Zob. komunikat CBOS „Spadek poczucia zagrożenia przestępczością”, kwiecień 2005 (opr. M. Strzeszewski).

Ofiarami przestępstw na ogół częściej są mieszkańcy miast dużych niż małych czy wsi oraz częściej osoby wykształcone i o wysokich dochodach. Wyjątkiem są pobicia, gdzie takich zależności nie obserwujemy. Warto też zauważyć, że ofiarami niektórych przestępstw - kradzieży i oszustw - szczególnie często byli pracujący na własny rachunek poza rolnictwem.

Bycie ofiarą przestępstwa wiąże się - co zrozumiałe - z krytycznymi ogólnymi ocenami działania wymiaru sprawiedliwości w naszym kraju. Przy tym, im większej liczby przestępstw byli ofiarami, tym częściej na ogół są niezadowoleni z wymiaru sprawiedliwości. Osoby, które były ofiarami przestępstw, częściej wskazują na powolność działania, wysokie koszty, opłaty, niesprawiedliwe orzeczenia sądów, przekupstwo, lekceważenie obywateli i biurokrację oraz złą organizację, częściej też negatywnie oceniają działalność więzień i straży miejskich.

Natomiast okazało się, że to, czy ofiary zwracały się do policji, prokuratury i czy sprawa miała finał w sądzie, nie ma istotnego znaczenia dla ocen⁴.

W przypadku włamań w większości spraw zwracano się do policji (kwestia ubezpieczenia i odszkodowań), ale tylko co dziesiąte miało finał w sądzie. Podobnie było z kradzieżami. W sądzie najczęściej kończyły się pobicia i nimi też najczęściej zajmowała się prokuratura. (Wymieniane przez ankietowanych inne przestępstwa w istocie dają się podciągnąć pod kategorie wymienione w kwestionariuszu.)

Tabela 4

Czy w ostatnich pięciu latach przydarzyła się Panu(i) któraś z wymienionych niżej sytuacji?	Odpowiedzi twierdzące osób, które		
	zwracały się do policji	zwracały się do prokuratury	miały rozprawę w sądzie
	w procentach		
Dokonano u Pana(i) włamania (do domu, mieszkania, domku na działce, piwnicy, budynków gospodarczych) (N=112)	74	6	10
Ukradziono Panu(i) coś (N=220)	62	9	8
Został(a) Pan(i) pobity(a) lub umyślnie zraniony(a) (N=35)	61	21	22
Został(a) Pan(i) napadnięty(a) i obrabowany(a) (N=34)	55	9	13
Został(a) Pan(i) oszukany(a) (N=113)	22	10	18
Stał(a) się Pan(i) ofiarą innego przestępstwa (N=26)	67	23	31

⁴ Tylko finał w sądzie wydaje się sprzyjać nieco częstszym ocenom pozytywnym w przypadku ofiar włamań.

Ogólnie rzecz biorąc, w większości wypadków poszkodowani zwracali się do policji, choć znaczna część kradzieży, pobić, napaści i rabunków (oraz - co zrozumiałe - oszustw) nie wiązała się z jej zaangażowaniem. Prokuratura i sąd zetknęły się zaledwie z ułamkiem przestępstw, których ofiarami byli ankietowani.

★

★

★

Zarówno krytyka poszczególnych instytucji, jak i całego systemu przestrzegania prawa i wymiaru sprawiedliwości, jaka występuje w mediach, znajduje odzwierciedlenie w poglądach i ocenach obywateli. Można powiedzieć, że są to obiegowe opinie, ale osobiste doświadczenia ankietowanych w kontaktach z instytucjami wymiaru sprawiedliwości zdają się je potwierdzać.

Do najczęściej wymienianych i wskazywanych wad systemu należy opieszałość działania i korupcja oraz brak bezstronności i staranności postępowania. Warto też dodać, że wyraźnie odczuwany społecznie jest niewłaściwy stosunek do zwykłego obywatela, bezduszność, arogancja czy interesowność.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI